

Het zwijgen voorbij

Het koffertje van tante Ro. Het briefje van haar oma. Het poëziealbum van Rebecca. Lang waren ze weggestopt voor de wereld, totdat Hella de Jonge ze naar het Herinneringscentrum Kamp Westerbork bracht. Waarmee ze het zwijgen rondom haar Joodse familiegeschiedenis doorbrak en op zoek ging naar dat wat te groot was voor woorden.

INKI DE JONGE

Woorden. Wat zijn woorden waard? Ze schieten tekort, je zit erom verlegen en spreken mag dan zilver zijn, maar zwijgen nog altijd goud.

Hella de Jonge heeft geen gebrek aan woorden. Ze praat graag, in klemtonen, scherp articulerend, maar als je haar vraagt naar Westerbork, blijft het even stil. Westerbork is de plek van waaruit haar familie naar de vernietigingskampen werd getransporteerd. En toch:

„Westerbork maakt aan de ene kant dat ik me verbonden voel. Daar ben ik ook trots op, op mijn oma, van wie ik weet dat ze fier de trein in is gegaan. Maar als ik hiernaartoe rijd, word ik heel stil, ik kijk naar het spoor. Er zit iets tussen mij en Westerbork. En dat is die trein.“ De terugweg, naast Freek, is altijd een opluchting, zegt ze. „Er is toch altijd iets in mij dat heel even denkt: Laat me hier niet achter.“

Westerbork. Voor haar familieleden was deze plek het begin van het einde. Voor Hella de Jonge was het het begin van het begin.

„Verlies niet de moed“, schreef haar oma, voordat ze op de trein naar Auschwitz stapte. Het is de titel van de documentaire die ze maakte, en die op 12 juli in Westerbork wordt vertoond; een film over haar verzwegen familiegeschiedenis en de band met haar vader, schrijver Eli

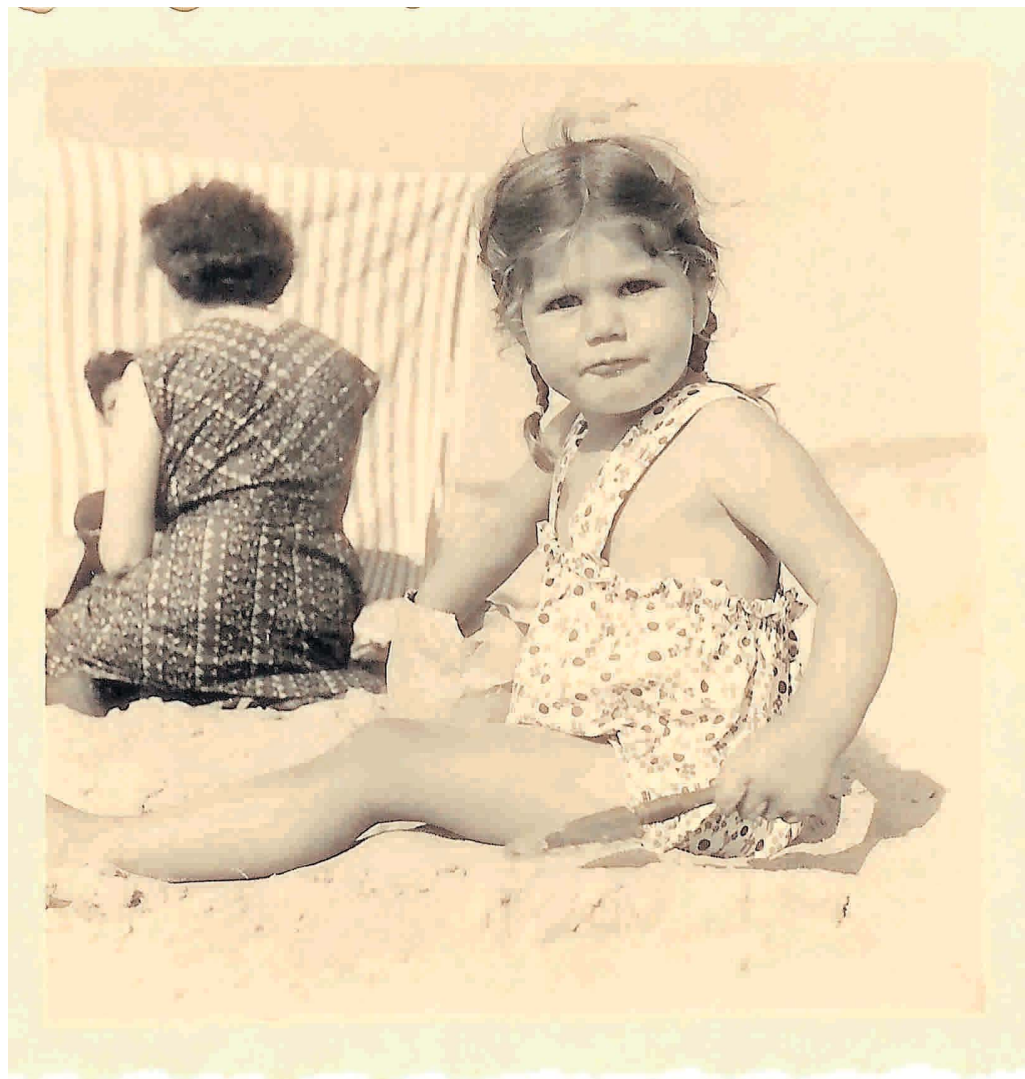
Asser. In het Herinneringscentrum is ook de tentoonstelling *Door Hella's Ogen* te zien, gebaseerd op de familiedocumenten die ze naar Westerbork bracht. Over die wordingsgeschiedenis van de documentaire en de gezamenlijke zoektocht met haar vader schrijft ze in haar derde boek, dat net als de documentaire genoemd is naar die ene zin van haar oma: *Verlies niet de moed*.

„Dirk Mulder, de directeur, was destijds enthousiast over het materiaal en opperde er een tentoonstelling van te maken. Ik bood toen aan om er een korte film bij te maken, een eerbetoon aan mijn tante Ro die alle familiedocumenten in een koffertje had bewaard. Mijn vader zat er ab-so-luut niet in. Maar toen zeiden vrienden tegen me: Dit is een bijzonder verhaal, je moet het inzien voor het documentairefestival IDFA. 'Ja', zei Freek toen, 'maar dan kom je hier niet mee weg. Dan moet je verder'. En zo ontstond het plan met mijn vader te gaan praten.“

Vaders, je hebt ze in twee soorten: met, of zonder woorden. De vader van Hella de Jonge behoorde tot de laatste categorie. Haar moeder Eva Croiset trouwens ook. Eli Asser, voor jonge lezers: de man die in de jaren zeventig het echte *Schaap met de 5 Pooten* schreef, had aan verhalen geen gebrek. Maar over zijn eigen echte verhaal: geen woord.

„Ze had een ingewikkelde jeugd... ik leerde me niet te laten overspoelen door emoties. Te veel gevoel beschadigt je alleen maar. Mijn moeder was streng, mijn vader kon krankzinnig boos worden. Waarom er rond 23 oktober zo'n spanning in huis hing, snapte ik niet. Tijdens de zoektocht bleek dat zowel mijn tante als mijn oma op edag jarig zouden zijn geweest, maar dat was mijn noot verteld. Dat wij überhaupt een geschiedenis hadden, wist ik niet.“

Alles veranderde toen haar vader haar een aantal jaren geleden belde en zei dat ze een doos met papieren moest komen halen. Hij wilde 'die spullen' niet langer in huis hebben. Toen ze thuis, na lang aarzelen, de doos opende, was het alsof een onzichtbare hand een gordijn opentrok: de inhoud bevatte

Jeugdfoto van Hella de Jonge, met op de rug gefotografeerd tante Ro.

alle familiedocumenten van haar Joodse, in de oorlog vermoorde familieleden. Documenten waaruit hoop sprak op de terugkeer van het zware leven. Een brief vanuit de Hollandse Schouwburg, met het verzoek om een nachtop. Foto's van een onbekende overgrootvader met schuine hoed, die blijkbaar entertainer was geweest. Entertainer, net als haar vader, net als haar echtgenoot; mannen van het vrolijk spottende woord.

Haar overleden moeder kon ze niets meer vragen. Haar vader, ge-

wend aan camera's, stemde toe met te werken aan de documentaire. Zo gingen vader en dochter twee jaar geleden samen op zoek naar het verzwegen verleden. Het bracht ze onder meer naar de sloot in het Apeldoornse Bos, achter de inrichting waar de jonge Eli en Eva in de oorlog als leerling-verpleger en schoonmaakster werkten. De sloot waar ze overheen sprongen op de dag dat de patiënten en het personeel werden afgevoerd. Eva haalde een kletsfoot op weg naar de vrijheid. Hella's ouders waren de enigen, samen met

tante Ro, die de Holocaust zouden overleven. Zijn leven lang zou Eli Asser pikieren over de vraag of hij met zijn sprong wel de juiste keuze had gemaakt. Of het terecht was dat hij er nog was, en zijn familie, zijn vrienden, zijn klasgenoten, niet.

Op haar computer toont ze de scan van een klein, bruin, sierkant boekje. „Een van de weinige dingen die mijn vader zelf had bewaard uit de oorlog was het

poëziealbum van zijn zusje.“ Ze leest de eerste zinnen voor, in 1941 geschreven door de toen tienjarige Rebecca (Beppie) Asser: „Ik heb dit album lief, wie het steelt is een dief. Ze toont de plaatjes, de versjes. Op bijna iedere bladzij, verdeeld over de vier hoekjes van de linkerpagina, staat: ver-geet-mij-niet. „Al deze meisjes schreeven Ver-geet-mij-niet. Ze zijn allemaal dood, op vier na.“

„Verlies niet de moed gaat over het hebben van bestaansrecht, zegt ze. „Mijn ouders hebben altijd het gevoel gehad dat ze er niet mochten

zijn. Mijn vader is door dat idee zijn leven lang geknecht“.

De film en het gelijknamige boek zijn opgedragen aan haar kleindochter Maggie, die nog in de documentaire te zien is. Ze overleed vorig jaar op zeventienjarige leeftijd. „Maggie was hartpatiënt. Ze had al drie keer op sterven gelegen, ze was op, ze kon niet meer. Zo'n meisje dat maar heel even te leven heeft, leert je wel wat bestaansrecht is. Maggie was een kleine ster.“

Dood confronteert je met de intensiteit van het leven. Dat woorden

tekort schieten, ervoor ze zelf aan den lijve. Freek en Hella de Jonge verloren hun zoon Jork toen die drie maanden oud was. Ze konden er niet over praten. Net als in haar jeugd was het de afstand tot de Grote Emotie die haar overeind hield. „We waren heel jong, we begrepen het totaal niet. Maar we moesten gewoon door. Jork was net overleden, Freek moest na vijf dagen gewoon weer op het podium in Scheveningen. Op zeker moment ging hij erover praten tijdens een voorstelling. Ik deed het licht. Hij besprak zijn verwerkingsproces niet met mij, maar met het publiek. Ik ben toen even weggelopen, heb diep ademgehaald en tegen mezelf gezegd dat ik keuzes moest maken. Dit was zijn manier, als ik hier niet tegen zou kunnen, zou ik moeten stoppen met mijn werk. Dat ik, als ik professioneel wilde zijn, maar proppen in mijn oren moest stoppen. Omdat ik hem de kans moest geven om het verdriet op zijn manier te verwerken.“

Peinzend: „Betekenis geven aan de dood maakt je sterk. Dan kun je voort. Als je dat niet doet, wordt het zo zinloos allemaal. Maggies leven had enorme zin. Het leven van Jork heeft ook heel veel zin gehad, ik ben er gelukkig mee dat hij er was. Ik moest me voor mijn dochter Roos op de been houden, mezelf aanpakken om een vrolijk iemand te zijn en niet een stuk chagrijn. En dat is wat ik vind, wat ik wil uitdragen: je hoeft niet in je verdriet te zakken. Het verbaast me zelf dat ik het kon, maar het kan. Je moet het durven.“

Tijdens Maggies begrafenis lieten alle aanwezigen kleine beetjes zand vallen op haar kist. Haar overgrootvader, Eli Asser, kreeg het schepje aangereikt door haar grootmoeder Hella de Jonge. Het was, zei hij na afloop aangedaan, de eerste keer dat hij een familielid echt had begraven.

„Door *Verlies niet de moed* leerde ze haar vader kennen: een man op een drempel, achter een deur die hij soms op een kier zet, soms wagenwijd opengooit, en dan weer hard dichtslaat. Een man met zijn hand aan de deurkruk.

Maar zo wil zijn dochter niet leven. Ze is het zwijgen voorbij. Het vastleggen van de familietragedie dient slechts één doel: het beëindigen ervan. „Ik lees, ik zoek, ik wil wat mij is overkomen niet doorgeven aan de vierde generatie. Ik heb leed gehad van hun trauma, ik wil dat het stopt. Ik heb drie boeken geschreven, een documentaire gemaakt, ik wil nu uit dat driekuil stappen.“

„Woorden. Wat zijn woorden waard? Goud. Mensen zeggen tegen haar: 'U heeft met deze documentaire uw vader een monument gegeven.'“

„Of dat zo is? Ze hoopt het. „Ik vind een cadeau dat ik dit mag doorgeven.“

„Of haar vader dat ook zo ziet? Ze lacht. En doet er het zwijgen toe.

De tentoonstelling *Door Hella's Ogen* is tot en met 12 juli te zien in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Op die laatste zondag, 12 juli, wordt ook de documentaire *Verlies niet de moed* vertoond, gepresenteerd door Hella en Freek de Jonge.

Kijk voor meer informatie op www.kampwesterbork.nl
Hella de Jonge: *Verlies niet de moed* (boek + dvd) | ISBN 978 90 234 9366 2 | 96 pag. | 17,90 euro

„Te veel gevoel beschadigt je alleen maar“

Hella de Jonge FOTO BERT NIENHUIS